

Tallinna Reaalkooli ja Hugo Treffneri Gümnaasiumi ettepanekud andekuse kui haridusliku erivajaduse täpsemaks fikseerimiseks seadusandluses ning rahastamiseks

1. Sissejuhatus

Andekus kui hariduslik erivajadus kajastub kaudselt Põhikooli- ja gümnaasiumiseaduse §31 punktis 1, mille kohaselt õpilasel on õigus valida oma huvidele ja võimetele vastav kool, valida õppeaineid koolis õpetatavate valikainete piires või õppida individuaalõppekava järgi haridus- ja teadusministri määrusega kehtestatud korras (RT, 2006). Nimetatud sätte alusel on kehtestatud haridus- ja teadusministri 8. detsembri 2004. a. määrus nr 61 "Individaalse õppekava järgi õppimise kord" (RT, 2004).

Määruse §1 lõike 2 kohaselt koostatakse individuaalne õppekava õpilasele, kelle eriline andekus, õpi- ja käitumisraskused, terviserikked, puuded või pikemaajaline õpikeskkonnast eemal viibimine põhjustab olulisi raskusi töötada oma klassikaaslastega samal ajal samas ruumis või vastavale klassile koostatud töökava alusel.

Põhikooli- ja gümnaasiumiseaduse (edaspidi PGS) uue eelnõu § 30 lõikes 1 kohaselt on käesoleva seaduse tähenduses hariduslike erivajadustega õpilane, kelle eriline andekus, õpiraskused, terviserike, puue, käitumis- ja tundeeluhäired, pikemaajaline õppest eemalviibimine või kooli õppekeele ebapiisav valdamine toob kaasa vajaduse teha muudatusi või kohandusi õppe sisus, õppeprotsessis või õpikeskkonnas (õppevahendid, õpperuumid, suhtluskeel, sealhulgas viipekeel või muud alternatiivsed kommunikatsioonid, spetsiaalse ettevalmistusega pedagoogid, tugipersonal ja muu selline), taotletavates õpitulemustes või õpetaja poolt klassiga töötamiseks koostatud töökavas (Eelnõu: 2009).

Eelpool nimetatud paragrahvi lõike kaks kohaselt sätestatakse hariduslike erivajadustega õpilaste õppe korraldamise põhimõtted kooli õppekavas ning direktor moodustab hariduslike erivajadustega õpilaste õppe paremaks korraldamiseks ja määrab sellise õppe korraldamise eest vastutava isiku (Ibid.).

Tutvudes nii uue eelnõu teksti kui ka eelnõu seletuskirjaga (Seletuskiri: 2009) selgub, et olulisi muudatusi andekuse kui haridusliku erivajaduse sätestamisel võrreldes käesoleval hetkel kehtiva seadusega ei ole. Fikseeritud on, et andekus on hariduslik erivajadus, ning kool korraldab vastava

õppe individuaalõppekava alusel. Sellega aga andekuse kui haridusliku erivajaduse käsitlemine piirdub. Eelnõu paragrahvid 31 – 34 ning vastavate paragrahvide seletuskirjas käitlevad küll erinevaid hariduslikke erivajadusi, kuid mitte andekust. Seetõttu võib eeldada võib, et andekus kui erivajadus on jäetud ka uues PGŠis võrreldes teiste erivajadustega tahaplaanile ning õppe korraldamine koolides ilma spetsiaalse rahastamiseta.

Tartu Ülikooli Teaduskooli töötajate poolt läbi viidud uuringus viidatakse, et Eestis on õppetöö individualiseerimisel enam tähelepanu pööratud abi- ja/ või tugiõpet vajavatele õpilastele. Märkamata on jäänud andekus haridusliku erivajadusena. (Saul Et al.: 2007).

Samast uuringust selgub, et juba 2004. a toimunud rahvusvahelisel konverentsil ”Talendid tuleviku teenistuses” osutati Eesti haridussüsteemi peamistele kitsaskohtadele selles vallas ning juhiti ministeeriumi ja haridusüldsuse tähelepanu, et

- Eestis puudub (teadus)andekate noorte arendamise terviklik süsteem, mis hõlmaks identifitseerimist, vanemate, õpilaste ja õpetajate nõustamist, õpilaste individuaalset juhendamist, rakendusuuringuid, õppematerjalide koostamist, õpilaste täiendkoolitust ja uurimistöde juhendamist, olümpiaade, Eesti esindatust rahvusvahelistes organisatsioonides, arendustegevust jms.
- Üldhariduskoolidel puudub motivatsioon andekate õpilaste võimete- ja huvikohaste individuaalsete õppekavade rakendamiseks ning võimekate õpilaste täiendkoolituseks, ebaoptimaalselt kasutatakse olemasolevaid rahalisi ja inimressursse piirkonna tasandil. (Ibid:)

Üheks oluliseks lahenduseks uurimuse järgi on leida finantsilisi võimalusi individuaalsete õppe- ja ainekavade rakendamiseks andekatele õpilastele, eriti maa- ja väikelinnakoolides põhikooli viimasel astmel ja gümnaasiumis (Ibid:).

2. Andekuse kui erivajaduse määratlemine ja rahastamismudel üldhariduskoolides

2.1. Andekuse kui erivajaduse mõiste

Andekuse ühtset definitsiooni on väga raske välja töötada kuna mitte kõik ei taju andekust ja võimeid üheselt. R. ja D. Dunn ning D. Treffinger on määratlenud andekust kui eeldust jõuda loovate saavutusteni mingi püsiva ajaperioodi jooksul mitmetes erinevates valdkondades“. (Saul Et al.: 2007).

Kuna rahastamismudeli väljatöötamine eeldab selgelt ja üheselt piiritletud kriteeriume, siis andekus kui erivajadus, millega kaasneb riiklik rahastus on, kui

- (2.1.1.) Õpilane saavutas oma töös täppis- või loodusainete piirkonnavooru olümpiaadil vastava klassi vanuseastme õpilaste hulgas maksimumpunktidest vähemalt 50% või
- (2.1.2.) Õpilane on täppis- või loodusainete piirkonnavooru olümpiaadil oma tulemusega vastava klassi vanuseastme õpilaste seas esimese 30% hulgas.

Eesti üldharidussüsteemi üheks olulisemaks vajaduseks on eelkõige suurendada kompetentsust ja huvi täppis- ja loodusteaduste ning tehnika/ tehnoloogia valdkondade vastu (Lukas: 2009). Kui andekust muusikas, kunstis või spordis saab arendada väljakujunenud spetsiaalsete õppekavadega koolide/ klubide võrgustiku kaudu, siis täppis- ja loodusteaduste kompetentsuste arendamise jaoks omavalitsuse tasemel võimalused praktiliselt puuduvad. Õpilane saab valida Tartu Ülikooli Teaduskooli kursuseid, kuid üldhariduskoolidepoolne toetus on üldjuhul juhuslik. Täppis- ja loodusainete olümpiaadid on järgmistest ainetest: matemaatikast, füüsikast, keemiast, geograafiast, bioloogiast, loodusteadustest ja informaatikast.

Andekuse kui erivajaduse käsitlemisel on kaks erinevat kriteeriumit (2.1.1. ja 2.1.2.), et tagada võimalikult võrdsed arengutingimused linna- ja maapiirkondade õpilastele:

- }) Kriteerium 2.1.1. tagab suurlinnade (Tallinn ja Tartu) andekate õpilaste kriitilise arvu ja samas kriteeriumi 2.1.2. ainurakendamisel jääks suurlinnade suure konkurentsiga piirkonnaolümpiaadidel paljud võimekad õpilased vajaliku tähelepanuta.

-)} Kriteeriumi 2.1.1. ainurakendamisel jääks aga väiksema konkurentsiga maakonnatasemel olümpiaadidel tähelepanu alt välja paljud võimekad õpilased, kelle hariduslikud võimalused on olnud kesisemad ja nende õpilaste väljaselgitamisele aitab omakorda kriteerium 2.1.2

Selgituseks näide Eesti koolinoorte 56. keemiaolümpiaadi piirkonnavooru 9. klassi tulemuste baasil:

- Tallinna piirkonnas täitsid 2.1.1. kriteeriumi 28 õpilast ning parim tulemus oli 58 punkti 60-st maksimaalsest. Samas parim tulemus Harjumaal oli 30 punkti 60-st.
- Kui rakendada 2.1.2. kriteeriumi Tallinnas, siis jääks valimist välja juba õpilane, kes saavutas 47,5 punkti 60-st maksimaalsest. Seega õpilane, kes saavutas 17,5 punkti parema tulemuse, kui Harjumaa parima tulemusega õpilane.

2.2. Õppe korraldamine ja rahastamismudel

Andekate õpilaste õppe korraldamiseks on kolm vormi:

- individuaalse õppekava (IÕK),
- spetsiaalse õppekavaga rühmatunni (SÕR),
- erialaspetsialistist mentori ja individuaalse õppekava (IÕK + M) rakendamine.

Individuaalset õppekava rakendatakse vastavalt haridus- ja teadusministri määrusel "Individuaalse õppekava järgi õppimise kord" kõikides kooliastmetes, juhul kui õpilane ei ole arvatud spetsiaalse õppekavaga rühmatunni osalejate nimekirja. Kui koolis on 1 kuni 4 õpilast, kes vastavad kriteeriumitele 2.1.1. või 2.1.2., kuulub individuaalse õppekava õppe vormi rakendamine eraldi riiklikult rahastamisele (vt tabel 1). Õpilastega tegeletakse individuaalselt väljaspool ainetunde õpetaja juhendamisel.

Juhul kui koolis on vähemalt viis kriteeriumitele 2.1.1. või 2.1.2. vastavat õpilast, rakendatakse koolis spetsiaalse õppekavaga rühmatunde. Õpilaste piirnormiks rühmas on 5 – 12 õpilast. Tund toimub paralleelselt tava ainetunniga. Koolil on õigus suunata piirnormide ulatuses spetsiaalsesse rühmatundi ka õpilasi, kes ei ole küll täitnud esitatud nõudmisi, kuid kelle puhul on näha potentsiaali (vt tabel 1).

Erialspetsialistist mentorit (juhendajat) koos individuaalse õppekavaga rakendatakse gümnaasiumiastme õpilastele, kes on üleriigilisel olümpiaadi lõppvoorus saavutanud vähemalt 15

koha (vt tabel 1). Kui koolil puudub vastav erialaspetsialist, siis on kooli kohus leida õpilasele mentor väljast poolt kooli. Erialaspetsialist võib olla näiteks Tartu Ülikooli Teaduskooli õppejõud, kes valmistab õpilast ette rahvusvahelisteks olümpiaadideks või juhendab õpilast uurimistöö koostamisel. Õpilane võib olla vabastatud teatud ainetundidest. Mentori (juhendaja arvestuslik koormus ühe juhendatava kohta on 2 tundi nädalas.

Andekuse kui haridusliku erivajaduse õppe vormid piirnormide ja rahastuse eeldusega lähtuvalt kriteeriumidest

Tabel 1

Kriteerium	Õppe vormid, piirnormid ja rahastus			
	IÕK (piirnorm ja erirahastus puudub)	IÕK (1-4 õpilast, erirahastus)	SÕR (piirnorm 5 - 12 õpilast, erirahastus)	IÕK + M (piirnorm puudub, erirahastus)
Aineõpetaja soovitusel, lapsevanema nõusolekul ja direktori kinnitusel	X			
2.1.1. või 2.1.2.		X	X	
Gümnaasiumiastme õpilane, kes on jõudnud üleriigilise olümpiaadi lõppvoorus 15ne parema hulka			X	X

Andekuse kui haridusliku erivajaduse riikliku rahastamise ühikuks on vanemõpetaja miinimumpalgamääradele vastav õppetund koormusnormiga 20 tundi nädalas. Rahastamine toimub õppe vormide lõikes järgmiselt:

- individuaalne õppekava

Rahastatakse vastavalt ainele kas 0,5 või 0,25 tundi ühe klassi kohta nädalas. Kui koolis on näiteks kaks õpilast 8. klassist ning üks õpilane 9. klassist, kes vastavad matemaatikast kriteeriumile 2.1.1 või 2.1.2., siis rahastatakse 0,5 + 0,5 tundi nädalas (vt tabel 2).

- spetsiaalse õppekavaga rühmatund

Õpperühmad komplekteeritakse klasside kaupa. Rahastatakse vastavalt ainele 1 või 0,5 tundi õpperühma kohta nädalas. Näiteks kui koolis on vastavalt kriteeriumide tulemustele matemaatikast

viis õpilast 8. klassi (1 tundi), füüsikast üks õpilane 9. klassist (0,5 tundi) ning geograafiast kuus õpilast 9. klassist (0,5 tundi), siis rahastamisele kuulub 1 + 0,5 + 0,5 tundi nädalas (vt tabel 2).

- erialaspetsialistist mentori ja individuaalne õppekava

Rahastatakse 2 tundi nädalas konkreetse õpilase kohta.

Andekuse kui haridusliku erivajaduse riikliku rahastamise põhimõtted¹

Tabel 2

Aine	Riiklik rahastamine		
	IÕK (tundi nädalas iga klassi kohta 1- 4 õpilast kokku)	SÕR (tundi nädalas iga klassi rühma kohta)	IÕK + M (tundi nädalas õpilase kohta)
Matemaatika	0,5	1	2
Füüsika, sh loodusõpetus	0,5	1	2
Geograafia	0,25	0,5	2
Bioloogia	0,25	0,5	2
Keemia	0,25	0,5	2
Informaatika	0,25	0,5	2

Kuna rahastatakse eelmise aasta tulemuste alusel, siis on eelarve koostamine läbipaistev. Ühtlasi motiveerib ülaltoodud süsteem koole tegelema andekate lastega juba algklassidest peale, et õpilased jõuaksid kolmandas kooliastmes aineolümpiaadide piirkonnavoorus tulemuslikele kohtadele.

Kindlasti võimaldab käesolev rahastamismudel saavutada Üldharidussüsteemi arengukavas aastateks 2007 – 2013 seatud indikaatorit „Aastal 2010 on teadusandekate õpilaste toetus- ja haridusprogrammides hõivatud 3000 õpilast, aastal 2013 3600 õpilast (2006.a hõivatus 2600)“.

¹ Erinevused ainetes on seotud riikliku õppekava eri mahtudega vastavate õppeainete jaoks

3. Ettepanekud seadusandluse täiendamiseks

Lähtuvalt eeltoodust teeme järgmised ettepanekud:

- Täiendada PGS § 30 lõiget 3 sõnaga „mentor” ning lisada vastav selgitus eelnõu seletuskirja. Õpilasele tagatakse vajaduse korral eripedagoogi, psühholoogi, sotsiaalpedagoogi või **mentori** teenus. Eripedagoogi, psühholoogi ja sotsiaalpedagoogi teenuse rakendamiseks loob võimalused kooli pidaja ning selle korraldab direktor.

- Täiendada PGS § 30 järgmise lisa lõikega (sobib 7.lõikeks):

7) **võetakse õpilane vastu või viiakse üle andekate õpilaste rühma**

vastav selgitus lisada eelnõu seletuskirja

- Lisada PGS eelnõu § 31 seletuskirja täpsemalt individuaalsete õppekavade ning mentori rakendamise kohustus andekatele õpilastele koos riigipoolse lisafinantseerimisega. Lisada vastavad põhimõtted haridus- ja teadusministri määrusesse „Individuaalse õppekava koostamise ja rakendamise tingimused ja kord“
- Lõpetada PGS § 34 lõiget 1 lauseosaga „... **andekate õpilaste rühmi sõltuvalt õpilaste tulemustest üleriigilistel koolinoorte olümpiaadidel**”

Õppe korraldamiseks hariduslike erivajadustega õpilastele võib koolis moodustada klasse kõne-, meele- või liikumispuudega õpilastele, käitumisraskustega õpilastele, õpiraskustega õpilastele, lihtsustatud, toimetuleku- või hooldusõpet vajavatele õpilastele, liitpuuetega õpilastele, pervasiivse arenguhäirega õpilastele, sõltuvushäiretega õpilastele, raskete somaatiliste haigustega õpilastele ja õpilastele, kellele spetsiifilistest hariduslikest erivajadustest tulenevalt on nõustamiskomisjon soovitanud õppida väikeklassis, õpiabirühmi õpilastele eripedagoogilise või logopeedilise abi osutamiseks ning **andekate õpilaste rühmi sõltuvalt õpilaste tulemustest üleriigilistel koolinoorte olümpiaadidel**.

Lisada vastav selgitus eelnõu seletuskirja.

- Lisada määruse „Hariduslike erivajadustega õpilaste klassis ning õpiabirühmas õppe ja kasvatuse korraldamise alused ning õpilaste klassi või rühma vastuvõtmise või üleviimise, klassist või rühmast väljaarvamise ning individuaalõppe rakendamise tingimused ja kord“ eelnõusse mõiste **andekate õpilaste rühm, selle moodustamise alused, õppe korraldamine, rühma vastuvõtmise või üleviimise ja väljaarvamise tingimused ja kord**.
- Täiustada riikliku „Üldharidus rahastamismudeli“ HEV- klassiõppe pea ja lisaraha mudelit vastavalt tabelis 2 toodud põhimõtetega.

Kasutatud materjalid

Eelnõu (2009). Põhikooli- ja gümnaasiumiseadus. Kättesaadav:

http://www.riigikogu.ee/?page=en_vaade&op=ems&eid=516358&u=20090321173512, 21.03.2009

Elektroniline Riigiteataja (2004). Individuaalse õppekava järgi õppimise kord. Kättesaadav:

<https://www.riigiteataja.ee/ert/act.jsp?replstring=33&dyn=12850785&id=824971>, 21.03.09.

Elektroniline Riigiteataja (2006). Põhikooli- ja gümnaasiumiseadus. Kättesaadav:

<https://www.riigiteataja.ee/ert/act.jsp?id=13156921>, 21.03.09

Lukas, T. (2009) Võimalikest parima õppesisu ja koolivõrguni jõudmine. // Konverents Haridus

toob tõusu. Kättesaadav: <http://www.hm.ee/index.php?popup=download&id=8953>, 22.03.2009

Saul, H., Sepp, V., Päiviste, M. (2007). Andekus kui hariduslik erivajadus: olukord Eesti üldhariduskoolides. Tartu Ülikooli Teaduskool. Kättesaadav:

<http://www.hm.ee/index.php?popup=download&id=6672>, 21.02.2009

Seletuskiri (2009) Põhikooli- ja gümnaasiumiseaduse eelnõu juurde. Kättesaadav:

http://www.riigikogu.ee/?page=en_vaade&op=ems&eid=516358&u=20090321175541, 21.03.2009